

1. Architects Vytautas Brėdikis, Vytautas Edmundas Čekanauskas, and Algimantas Nasvytis of the Vilnius Urban Construction Design Institute discuss the Vilnius city Neris river right river bank model, 1964. Photo by Judelis Kacenbergas (Lithuanian Central State Archives)

1. Miestų statybos projektavimo instituto architektai Vytautas Brėdikis, Vytautas Edmundas Čekanauskas ir Algimantas Nasvytis prie Vilniaus dešiniojo Neris kranto plano maketo, 1964. Judelio Kacenbergo nuotrauka (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

Edited by

John V. Maciuika
Marija Drėmaitė

Lithuanian Architects Assess the Soviet Era:

The 1992 Oral History Tapes

Interviews with

Algimantas Nasvytis
Vytautas Edmundas Čekanauskas
Vytautas Brėdikis
Gediminas Baravykas

| LAPAS |

Parengė

John V. Maciuika

Marija Drėmaitė

Lietuvos architektai pasakoja apie sovietmetį:

1992 m. įrašai

Interviu su

Algimantu Nasvyčiu
Vytautu Edmundu Čekanausku
Vytautu Brėdikiu
Gediminu Baravyku

| LAPAS |

EDITORS | PARENGĖ

Prof. dr. John V. Maciuika
Baruch College, City University of New York

Prof. dr. Marija Drėmaitė
Vilniaus universitetas

REVIEWER | RECENZAVO

Dr. Felix Ackermann
Deutsches Historisches Institut Warschau
Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie

LITHUANIAN LANGUAGE EDITOR
LIETUVIŲ KALBOS REDAKTORĖ

Dangė Vitkienė

ENGLISH LANGUAGE EDITOR
ANGLŲ KALBOS REDAKTORIUS

Jeremy Hill

PROOF-READERS | KOREKTORĖS

Indrė Petrėtytė
Rūta Suchodolskytė-Neniškienė
Asta Bartkevičiūtė

DESIGNER | DIZAINERĖ

Aurelija Slapšytė

LAYOUT | MAKETAS

Kontis Šatūnas

This project has received funding from the Research Council of Lithuania (LMTLT), agreement No P-LIP-19-90

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Valstybinė lituanistinių tyrimų ir sklaidos programa, sutarties nr. P-LIP-19-90)

Lietuvos
mokslo
taryba

The book is published in cooperation with Vilnius University, Faculty of History
Knyga leidžiama bendradarbiaujant su Vilniaus universiteto Istorijos fakultetu

All rights reserved
Visos teisės saugomos

© John V. Maciuika, Marija Drėmaitė,
įvadiniai tekstai, 2020

© Leidykla LAPAS, 2020
www.leidyklalapas.lt

ISBN 978-609-8198-27-0

2. The model of Vilnius city center development is discussed by the chief architect of the project Vytautas Edmundas Čekanauskas, the architects of the Urban Construction Design Institute Genovaitė Balėnienė, Gediminas Baravykas, Vytautas Parčiauskas and Sigitas Katilius, 1982. Photo by Algirdas Sabaliauskas (Lithuanian Central State Archives)

2. Vilniaus miesto centro plėtros maketa aptaria projekto vyriausiasis architektas Vytautas Edmundas Čekanauskas, Miestų statybos projektavimo instituto architektai Genovaitė Balėnienė, Gediminas Baravykas, Vytautas Parčiauskas ir Sigitas Katilius, 1982. Algirdo Sabaliausko nuotrauka (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

Contents

Turiny

Foreword	8
Pratarmė	9

Introductions	10
Įvadai	

John V. Maciuka

A Personal Introduction in Two Journeys: From Lithuanian SSR 1980 to Lithuania 1992	12
--	----

Asmeninė dviejų kelionių istorija: iš 1980-ųjų Lietuvos SSR į 1992-ųjų Lietuvą	13
---	----

Marija Drėmaitė

Cultural Resistance or Subversive Opportunism? On Lithuanian Architects' Memories	52
--	----

Kultūrinė rezistencija ar maištaujantis oportunizmas? Apie Lietuvos architektų atsiminimus	53
---	----

Interviews 96
Interviu

Algimantas Nasvytis 98

June 12, 1992
1992 m. birželio 12 d.

Vytautas Edmundas Čekanauskas 128

June 12, 1992
1992 m. birželio 12 d.

Vytautas Brėdikis 176

June 16, 1992
1992 m. birželio 16 d.

Gediminas Baravykas 214

June 21, 1992
1992 m. birželio 21 d.

Index of Names 250
Asmenvardžių rodyklė

Foreword

The impetus for this book was rather spontaneous: in June 2017, professor John V. Maciuika was lecturing at the Vilnius National Gallery of Art on the artist Kazys Varnelis. When Maciuika mentioned to the National Gallery director, Lolita Jablonskienė, that he had recorded interviews back in 1992 with several prominent Lithuanian architects, she suggested that such potentially significant historical material should be published as a book. And while this publication has taken time, it has proceeded step by step, and in bilingual fashion. At last, and with the support of the Lithuanian Research Council, Vilnius University, and the “Lapas” press, the publication of this primary historical source material is finally seeing the light of the day.

John Maciuika wishes to thank first and foremost Lolita Jablonskienė and Marija Drėmaitė for all their support and cooperation; he also wishes to thank Nezar Alsayyad, Greg Castillo, Dana Januta, Gintare Bukauskas, Tomas Venclova, Birute and Virgis Barauskas, Alma and Valdas Adamkus, Paul Brazdionis, and Marytė Mačiukienė, as well as the Alexander von Humboldt Foundation, the University of Connecticut Department of History, and Baruch College. Finally, John Maciuika would like to acknowledge the incalculable assistance, love, and support of his parents, Grazina and Benedict Maciuika, the loving memory of whom very much infuses the spirit of this book.

The editors of the book also thank Vytautas Brėdikis, Teresė Čekauskienė and Monika Čekauskaitė for the images from their personal archives.

In an effort to preserve the authentic tone of the original conversations, the language of the interviews has not been corrected. The translation of the interviews into English has also sought to render a similar conversational spirit.

Pratarmė

Ši knyga atsirado neplanuotai, kai 2017 m. Nacionalinėje dailės galerijoje Vilniuje viešą paskaitą apie Kazio Varnelio kūrybą skaitęs Niujorko miesto universiteto Barucho koledžo profesorius Jonas V. Mačiuka prasitarė galerijos vadovei Lolitai Jablonskieni apie 1992 m. darytus interviu su žymiais Lietuvos architektais. Ji neabejojo, kad ši įdomi medžiaga turėtų būti publikuota, ir paskatino išleisti knygą. Leidybos darbai užtruko, tačiau žingsnis po žingsnio prisidėjus Lietuvos mokslo tarybai, Vilniaus universitetui ir leidyklai „Lapas“ ši mokslinė šaltinio publikacija išvydo dienos šviesą.

Jonas V. Mačiuka pirmiausia nori padėkoti Lolitai Jablonskieni ir Marijai Drėmaitei už palaikymą ir bendradarbiavimą, taip pat Nezarui Alsayyadui, Gregui Castillo, Danai Janutai, Gintarei Bukauskas, Tomui Venclovai, Birutei ir Virgiui Baranauskams, Almai ir Valdui Adamkams, Pauliui Brazdžioniui ir Marytei Mačiukienei, taip pat Alexanderio von Humboldto fondui, Konektikuto universiteto Istorijos fakultetui ir Barucho koledžui už paramą. Galiausiai Jonas V. Mačiuka dėkoja už neįkainojamą meilę, palaikymą ir įkvėpimą savo šviesaus atminimo tėvams Gražinai ir Benediktui Mačiukoms.

Knygos sudarytojai taip pat dėkoja Vytautui Brėdikiui, Teresei Čekanauskienei ir Monikai Čekanauskaitei už suteiktą teisę publikuoti nuotraukas iš jų asmeninių archyvų.

Interviu kalba netaisyta, siekiant dokumentuoti autentišką kalbėjimą. Interviu vertimas į anglų kalbą taip pat perteikia šnekamąją kalbą.

Introductions Ivadaï

John V. Maciuika

A Personal Introduction in Two Journeys:

From Lithuanian SSR 1980
to Lithuania 1992

For a Lithuanian-speaking American, history in the land of one's Eastern European forebears can quickly get quite personal. So it was for me landing in Vilnius, Lithuania, in mid-June 1992. My parents had been born in independent Lithuania, arriving as young adults in the United States in 1949. Like many displaced persons from this part of the world, they brought up my siblings and myself with the Lithuanian language – not least in hopes that we might communicate one day with the large number of relatives still living in Lithuania. These relatives inhabited the farms, suburbs, and cities they had lived in since Lithuania's independence period between the two world wars; then throughout the Soviet era from 1945 to 1990; and then, once again, in newly independent Lithuania.

I was in Lithuania in 1992 to visit my uncle, Vytautas Mačiūka¹ (1930–1999). Separated from his brother, Benedict Maciuika² (who later became my father), and their mother in 1944, Vytautas stayed on in Lithuania as a young partisan in the closing months of World War II. Captured and sent to the Siberian gulag on a twenty-

1 Vytautas Mačiūka (1930–1999), Lithuanian sculptor, poet, writer, arrested by the Soviet army in 1944 for Lithuanian partisan activity, sent to concentration camps in Siberia, escaped twice, was tried three times, released in 1955. Completed studies in sculpture in 1964 at the Vilnius Art Institute. Published several collections of poetry, two autobiographical historical novels, and created numerous sculptures and public monuments in Lithuania.

2 Benedict Vytenis Maciuika (1927–1999), arrived USA from Lithuania and Germany 1949; earning a Ph.D. in political science and international relations from the University of Chicago. Professor of history at the University of Connecticut (1958–2001), specialist in political and social affairs of Lithuania, the Baltic states, and the Soviet republics. Scholarly publications on the Sovietization of Lithuania and the Baltic states, Lithuanian and Baltic demographics, economics, and political, social, and cultural affairs.

Jonas V. Mačiuka

Asmeninė dviejų kelionių istorija:

iš 1980-ųjų Lietuvos SSR
į 1992-ųjų Lietuvą

Vertė Aistė Galaunytė ir Marija Drėmaitė

Lietuvių kilmės amerikiečiui jo protėvių šalies istorija nesunkiai gali tapti labai asmenišku reikalu. Taip atsitiko ir man, nusileidusiam Vilniuje 1992 m. birželio viduryje. Mano tėvai gimė nepriklausomoje Lietuvoje, o į Jungtines Valstijas atvyko 1949 m., būdami dar jaunuoliai. Kaip daugelis pabėgėlių (*displaced persons* – perkeltieji asmenys) iš Europos, jie mane ir mano brolių su seseria augino kalbėdami lietuviškai, puoselėdami viltį, kad vieną dieną turėsime galimybę bendrauti su Lietuvoje likusia gausia gimine. Ji buvo plačiai pasklidusi po tarpukario Lietuvos kaimus, miestelius ir miestus, ten 1945–1990 m. pergyveno sovietmetį ir galiausiai 1990 m. sulaukė nepriklausomybės.

1992 m. į Lietuvą atvykau aplankyti savo dėdės Vytauto Mačiukos¹, kuris 1944 m. liko Lietuvoje, atskirtas nuo pasitraukusių į Vakarų brolio Benedikto Mačiukos² (mano tėvo) ir motinos. Paskutiniaisiais Antrojo pasaulinio karo mėnesiais Vytautas tapo partizanu, o sulaikytas sovietų buvo nuteistas dvidešimt penkeriems metams Sibiro gulage už „nusikalstamą veiklą prieš sovietų valdžią“. Po Stalino mirties jam skirtas nuosprendis buvo panaikintas ir 1956 m. Vytautas po tremties grįžo į Lietuvą. 1992 m. vasarą dėdė padėjo man, Kalifornijos universiteto doktorantui, susitikti ir pakalbinti lietuvių architektus, užėmusius svarbias

1 Vytautas Mačiuka (1930–1999), Lietuvos rašytojas, poetas, skulptorius, 1944 m. už pagrindinę veiklą suimtas, kalintas Sibiro lageriuose, 3 kartus teisistas, 2 kartus pabėgęs, 1955 m. paleistas. 1964 m. baigė skulptūros studijas Vilniaus dailės institute. Išleido keletą eilėraščių rinkinių, autobiografinį romaną, sukūrė skulptūrų.

2 Benediktas Vytenis Mačiuka (1927–2018), JAV lietuvių politinis ir visuomenės veikėjas, istorikas, lietuvių kultūros tyrinėtojas, lituanistas, filosofijos daktaras. Moksliniuose leidiniuose ir lietuvių spaudoje rašė apie SSRS vykdomą tautų pavergimo politiką, Lietuvos ir kitų okupuotų Baltijos šalių politinę, ekonominę, demografinę, socialinę ir kultūros būklę.

five-year sentence, Vytautas returned to Lithuania as a “political exile” in 1956, his sentence for “non-felony crimes against the Soviet state” commuted following the death of Joseph Stalin. When I arrived that summer in 1992, he assisted me, as a doctoral student in architecture from the University of California at Berkeley, with arrangements to meet and interview several leading Lithuanian architects from the recently concluded Soviet era. What would have been a difficult series of contacts for me to initiate was easy for him: attending the Vilnius Institute of Fine Arts in the late 1950s and early 1960s to study sculpture, my uncle Vytautas interacted with an entire cohort of Lithuanian architecture students. In subsequent decades Vytautas joined many of these architects in collaborations on public monuments, cemetery grave memorials, and additional commissions in such cities as Vilnius, Kaunas, and Klaipėda.³

During Lithuania’s postwar “new beginning” in the 1950s, the Soviets continued incorporating the formerly independent Baltic States into the Soviet Union. To weaken Poland, Russia’s historic enemy, Joseph Stalin reincorporated the city of Vilnius, taken over by the Poles in 1920, into Lithuania.⁴ Thereafter, the Vilnius Institute of Fine Arts proceeded to graduate a whole generation of Lithuanian architects who, like my uncle, had been born in an independent Lithuania on or around the “Vytautas year” of 1930, which commemorated the 500th anniversary of the passing of Lithuania’s celebrated medieval grand duke, Vytautas the Great. In short order, Vytautas Mačiūka’s introductions would find me interviewing such Vilnius Academy architecture graduates as Vytautas Edmundas Čekanauskas (1930–2010), Vytautas Brėdikis (born 1930, living in Vilnius at the time of this writing), Vytautas Nasvytis (1928–2016) and his brother Algimantas (1928–2018), and the younger architect Gediminas Baravykas (1940–1995).⁵

3 Scholarship initially growing out of these interviews includes John V. Maciūka, East Bloc, West View: Architecture and Lithuanian National Identity, *Traditional Dwellings and Settlements Review* 11, No. 1, 1999, p. 23–35; and Baltic Shores, Western Winds: Lithuanian Architects and the Subversion of the Soviet Norm, *Centropa: A Journal of Central European Architecture and the Related Arts* 1, No. 2, May 2001, pp. 108–116.

4 See Timothy Snyder, *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999* (New Haven and London: Yale University Press, 2003); a more internal Lithuanian reading of geopolitical events determining the fate of Vilnius can be found in Bronius Makauskas and Vytautas J. Černius, eds., *History of Lithuania: From Medieval Kingdom to Modern Democracy* (Shirley, NY: Lithuanian-American Community, 2019).

5 Only four of the five interview transcripts appear in this publication. For the fifth interview, with Vytautas Nasvytis, no transcript survives, as a bottle of Cinzano ‘Original’ appears to have replaced the Sony Walkman recorder on the table at the headquarters of the Lithuanian Architects’ Union. I recall both Vytautas Mačiūka and Vytautas Nasvytis amusingly insisting “Because it is a Sunday, and not a day for work.” The day’s final score was therefore Cinzano vermouth – 1, Sony Walkman recorder – 0.

pozicijas sovietmečiu. Savarankiškai tai padaryti man, ko gero, būtų žymiai sunkiau, o jam, studijavusiam skulptūrą Vilniaus dailės institute šešto–septinto dešimtmečių sandūroje, tai buvo visai paprasta. Studijų metais jis artimai susipažino su visu būriu architektūros studentų, su kuriais vėliau nemažai bendradarbiavo kurdamas skulptūras, paminklus ir memorialus Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje³.

Pirmąjį pokario dešimtmetį (1945–1955) sovietai tęsė Antrojo pasaulinio karo pradžioje pradėtą Baltijos šalių inkorporavimą į Sovietų Sąjungą. Siekdamas susilpninti Rusijos istorinį priešą Lenkiją, Stalinas Vilnių, nuo 1920 m. užimtą lenkų, 1939 m. grąžino Lietuvai⁴. 1940 m. įkurto Vilniaus dailės instituto⁵ absolventais tapo ištisa karta architektų, kaip ir mano dėdė, gimusių dar nepriklausomoje Lietuvoje, apie 1930 m., vadinamaisiais „Vytauto metais“, žyminčiais 500-ąsias Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto mirties metines. Taip Vytauto Mačiuikos dėka man teko galimybė susipažinti ir pasikalbėti su Vilniaus dailės instituto absolventais – Vytautu Edmundu Čekanausku (1930–2010), Vytautu Brėdikiu (gimęs 1930, šiuo metu gyvena Vilniuje), Vytautu Nasvyčiu (1928–2016), jo broliu Algimantu (1928–2018) ir šiek tiek jaunesniu Gediminu Baravyku (1940–1995)⁶.

1992 m. į Vilnių atvykau vos antrą kartą, ir iškart pajutau pulsuojančią tautos atgimimo energiją, prasiveržusią po pusės amžiaus sovietų okupacijos. Nors Lietuva buvo nepriklausoma nuo 1918 iki 1940 m., prieš tai jos žmonėms taip pat teko vaduotis iš Rusijos priespaudos. Nuo 1795 iki 1918 m. Lietuvą ir Lenkiją dalijosi Rusijos, Prūsijos ir Austrijos imperijos, iš žemėlapiro trynusios buvusių šalių teritorijas, bet ne pačias tautas. Kaip rodo daugelis iki šiol atliktų tyrimų, kultūrinį ir nacionalinį šio regiono identitetą kiekviena nauja karta apibrėždavo per sudėtingą dialektiką tarp pasipriešinimo valdžiai ir nacionalinės kultūros įtvirtinimo galimybių. Būtent tokio pobūdžio tautiniai atgimimai

3 Mano atlikti interviu su architektais vėliau buvo panaudoti šiuose mokslo straipsniuose: John V. Maciuika, East Bloc, West View: Architecture and Lithuanian National Identity, *Traditional Dwellings and Settlements Review* 11, No. 1, 1999, p. 23–35; idem, Baltic Shores, Western Winds: Lithuanian Architects and the Subversion of the Soviet Norm, *Centropa: A Journal of Central European Architecture and the Related Arts* 1, No. 2, 2001, p. 108–116.

4 Žr. Timothy Snyder, *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*, New Haven and London: Yale University Press, 2003; *History of Lithuania: From Medieval Kingdom to Modern Democracy*, ed. by Bronius Makauskas and Vytautas J. Černius, Shirley, NY: Lithuanian-American Community, 2019.

5 1940 m. Vilniaus Stepono Batoro universiteto Dailės fakultetas buvo reorganizuotas į Vilniaus dailės mokyklą, 1941 m. tapo Vilniaus dailės akademija, o 1944 m. – Vilniaus valstybinio dailės institutu. Nuo 1990 m. – Vilniaus dailės akademija.

6 Šiame leidinyje publikuojami tik keturi iš penkių interviu įrašų. Penktasis interviu su Vytautu Nasvyčiu liko neįrašytas, nes butelis *Cinzano Original* pakaitė *Sony Walkman* diktofoną ant stalo, už kurio buvome susedę Lietuvos architektų sąjungos būstinėje. Prisimenu, kad ir Vytautas Mačiuika, ir Vytautas Nasvytis juokaudami paliepė: „Šiandien – sekmadienis, nedarbo diena.“ Taigi tos dienos susitikimą rezultatu 1:0 laimėjo vermutas *Cinzano*.

When I arrived in 1992 for only the second time, the energy of the city of Vilnius confirmed Lithuania's reawakening as an independent nation, following half a century of Soviet occupation. While Lithuania had been independent between 1918 and 1940, its people had had to break free from Russian domination before: between 1795 and 1918, successive partitions by Russian, Prussian, and Austrian powers had wiped independent Polish and Lithuanian territories, if not their native populations, off the map. And as research on Lithuania continues to show, cultural and national identity in the region have come to be defined – in each successive generation – by a complicated dialectic of resistance, on one hand, and affirmative programs for cultural production, on the other. This had been as true of Lithuania's "awakening" in the late nineteenth and early twentieth centuries as it was in the post-World War II period.⁶

Awareness of Lithuania's fragility, its tendency to wink in and out of historical existence as a modern nation, made for a heady arrival to the Vilnius airport, just one year after the official dissolution of the USSR. Where in my first, ten-day foray to Lithuania in July, 1980, uniformed troops carrying Kalashnikov assault rifles had encircled my mother's and my Aeroflot plane as it arrived at the Vilnius airport gate from Moscow, in 1992 my flight was far simpler. The mandatory overnight stay in Moscow or Leningrad had given way to far more direct travel: from Boston to Frankfurt, Germany, and then on to Vilnius. No one questioned me, no one searched my bags, and no one even stamped my passport (in 1992 and very often thereafter, officials only stamped passports upon one's exit from the country).

Indeed, to appreciate fully the otherworldly sensations for me accompanying this 1992 trip, I must touch briefly on the impact of my first ten-day trip to Lithuania in 1980. Although only a dozen years earlier, the first trip took place in what was truly a geopolitical universe apart (Figure 3). Figures like Vladimir Lenin, Leonid Brezhnev, Karl Marx, and Friedrich Engels had featured prominently in the Lithuanian urban landscapes of 1980 – their faces,

⁶ See, for example, Violeta Davoliūtė, *The Making and Breaking of Soviet Lithuania: Memory and Modernity in the Wake of War* (New York: Routledge, 2013); Tomas Balkelis, *The Making of Modern Lithuania* (New York: Routledge, 2009); Marija Drėmaite, *Baltic Modernism: Architecture and Housing in Soviet Lithuania*, translated by Darius Sužiedėlis (Berlin: DOM publishers, 2017); for a broader, comparative multicultural perspective, see Alvydas Nikžentaitis, ed., *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo: Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje* [From Basanavičius and Vytautas the Great to Molotov and Ribbentrop: Memory and Memorial Culture Transformations in the 20th–21st Centuries] (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2011).

3. The author in Moscow's Red Square in 1980, aged 14, in front of the fifteenth-century walls of the Kremlin, Alexei Shchusev's Tomb of Vladimir Lenin (1924), and Vladimir Osipovich Shervud's (Sherwood's) State Historical Museum (1881). Personal archive of John V. Maciuika

3. Keturiolikmetis Jonas V. Mačiuka Maskvos Raudonojoje aikštėje. 1980 m. darytoje nuotraukoje matyti Kremliaus siena, Aleksejus Ščiusevo suprojektuotas Vladimirio Lenino mauzoliejus (1924) ir pagal Vladimirio Šervudo projektą pastatytas Valstybinis istorijos muziejus (1881). Iš asmeninio Jono V. Mačiukos archyvo

buvo būdingi ir XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje, ir po Antrojo pasaulinio karo⁷.

Suvokdamas Lietuvos valstybės trapumą ir prisimindamas, kaip staigiai ji pasirodydavo ir dingdavo iš istorinių žemėlapių, nekantraudamas skubėjau į Vilnių, praėjus vos vieniems metams po SSRS subyrėjimo. Palyginti su pirmąja dešimties dienų kelione į Lietuvą 1980 m. liepą, kai Aeroflot lėktuvą, kuriuo mudu su mama nusileidome Vilniaus oro uoste po skrydžio iš Maskvos, apsupo Kalašnikovo automatais ginkluoti kariai, 1992-ųjų kelionė buvo kur kas paprastesnė. Sovietmečiu privalomą nakvynę Maskvoje ar Leningrade pakeitė kur kas patogesnis skrydis: iš Bostono į Frankfurtą, o iš ten – tiesiai į Vilnių. Niekas manęs netardė, nekratė lagaminų, netgi neįspaudė vizos pase (1992 m. ir vėliau pasieniečiai antspauduodavo pasus jau tik išvykstant iš šalies).

Tiesą sakant, norėdamas kuo geriau perteikti tuos kitokio pasaulio, kurį patyriau 1992 m. kelionėje, išpūdžius, turėčiau trumpai papasakoti apie savo pirmąją vizitą Lietuvoje 1980-aisiais. Nors šias dvi keliones skiria vos dvylika metų, pirmoji vyko tarytum kitoje geopolitinėje visatoje (il. 3). Tokie veikėjai kaip Vladimiras Leninas, Leonidas Brežnevas, Karlas Marxas ar Friedrichas

7 Žr. Violeta Davoliūtė, *The Making and Breaking of Soviet Lithuania: Memory and Modernity in the Wake of War*, New York: Routledge, 2013; Tomas Balkelis, *The Making of Modern Lithuania*, New York: Routledge, 2009; Marija Dreimaitė, *Baltic Modernism: Architecture and Housing in Soviet Lithuania*, translated by Darius Sužiedėlis, Berlin: DOM publishers, 2017; Nuo Basanavičiaus, *Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo: Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sud. Alydas Nikžentaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2011.

peering down from multi-storey, bright red banners decorated with communist party slogans, were impossible to overlook. These leaders' images were repeated seemingly everywhere in newspapers, on paintings, on Soviet paper currency, or on sculptures and monuments in public squares – the imported “founding fathers,” as it were, of Soviet Lithuanian communism (Figure 4).

In local food stores the comparative scarcity was humbling. Conversely, such items as American Levi's blue jeans, National Geographic magazines, and Nescafé instant coffee commanded astonishing prices on the lively but strictly underground black market.⁷ For this American, visiting relatives in Soviet Lithuania (to us of course in 1980, “occupied” Lithuania) at the height of the Cold War, it proved best to be prepared to encounter life's paradoxes, and, beyond the disparities in the Soviet and American consumer spheres, some of these were about to hit closer to home than others.

For example, meeting my uncle, the sculptor Vytautas Mačiuka, in Vilnius for the first time in 1980, I had to get accustomed to some unexpected subjects in his public art commissions, given his experience in the Siberian gulag. Our first stop took us to the recently completed Vilnius State Academy of the Communist Party (1973–1978), designed by his friend from art academy days, the architect Gediminas Baravykas. Circling around to the courtyard on the library side of the complex, Vytautas led me to a double portrait bust of Marx and Engels he had carved out of granite, entitled “The Great Friendship,” and completed in 1977 (Figure 5). Baravykas and Mačiuka had worked to integrate the sculpture with the architecture, placing the bust in its own niche of rough-cast concrete facing the courtyard and academy library entrance, and overlooked by the complex's high rise dormitory.

For me, the chief paradox lay in knowing Vytautas Mačiuka as a diehard Lithuanian patriot, partisan, and, later, exile. In the language of the communist party, Vytautas had been condemned for his “bourgeois nationalist” identity, which placed local

7 Grazina Maciuka, my mother, recalled: “Jeans [are] still most popular. They bring 150 rubles if they have a trade name attached to them. Average exchange rate 4 rubles to the dollar, in special cases of large dollar denominations, a la \$100 bill, even 5 rubles to the dollar can be obtained.” Benedict V. Maciuka, Typescript of “Information tidbits from participants in Donantas Šatas's excursion trip to Lithuania, June 15–25, 1980.” These typed remarks summarize my father's conversations with my mother and others from the 1980 trip. Maciuka estate papers, New York City, n.d. (likely July 1980).

Engelsas viena ar kita forma lydėjo mane per visas keliones po Lietuvos miestus ir miestelius. Buvo neįmanoma nepastebėti jų veidų, lendančių iš ryškiai raudonų transparantų, plakatų ir vėliavų su komunistų partijos šūkais. Šių importuotų komunistinės Lietuvos kūrėjų atvaizdai kartojosi visur, kur įmanoma: laikraščiuose, paveiksluose, ant banknotų, viešose aikštėse stovinčiose skulptūrose ir monumentuose (il. 4).

Produktų trūkumas vietos maisto parduotuvėse buvo tiesiog žeminantis žmogišką orumą. Kita vertus, tokie dalykai kaip amerikietiški džinsai *Levi's*, *National Geographic* žurnalai ar tirpi Nescafe kava buvo pardavinėjami už beprotišką kainą plačiai išsikerojusioje, bet išskirtinai pogrindinėje juodojoje rinkoje⁸. Jaunam amerikiečiui, lankančiam gimines sovietinėje Lietuvoje pačiame Šaltojo karo įkarštyje (1980 m. mums tai, žinoma, buvo okupuota Lietuva), tokie sovietų kasdienio gyvenimo niuansai puikiai atskleidė, kad reikia būti pasirengusiam tam tikriems paradoksams ne tik vartojimo trūkumo srityje, bet ir artimiausioje aplinkoje.

Pavyzdžiui, pirmą kartą 1980 m. Vilniuje susitikęs su savo dėde skulptoriumi Vytautu Mačiuika, buvau gerokai nustebintas jo atliktų valstybinių skulptūrinių užsakymų, mano galvoje sunkiai derėjusių su jo patirtimi Sibiro tremtyje. Pirmasis mūsų su dėde aplankytas objektas buvo neseniai baigta statyti Vilniaus aukštoji komunistų partinė mokykla (1973–1978), suprojektuota jo draugo iš Vilniaus dailės instituto laikų Gedimino Baravyko. Apžiūrinėjant komplekso bibliotekos kiemą, Vytautas nuvedė mane prie savo 1977 m. kūrinio – granitinio Marxo ir Engelso dvigubo biusto, pavadinto „Didžioji draugystė“ (il. 5). Baravykas ir Mačiuika integravo skulptūrą į pastato architektūrą, įkomponuodami biustą specialiai padarytoje grubaus betono nišoje, atsuktoje į kiemą ir bibliotekos įėjimą, kur ją užgožė daugiaaukštis mokyklos bendrabutis.

Man tokia kūryba buvo didžiausias paradoksas, nes pažinčiau Vytautą Mačiuiką kaip didelį Lietuvos patriotą, partizaną, o vėliau – politinį kalinį. Kalbant komunistų partijos terminais, Vytautas buvo pasmerktas kaip „buržuazinis nacionalistas“, iškėlęs patriotizmą aukščiau už ištikimybę sovietų komunistiniam

8 Iš mano mamos Gražinos Mačiuikienės prisiminimų: „Džinsai vis dar yra populiariausi. Už juos moka 150 rublių, jei yra etiketė su firmos ženklu. Vidutinis valiutos kursas – 4 rubliai už dolerį, ypatingais atvejais už didelių nominalių kupiūras, pavyzdžiui, 100\$, galima gauti netgi 5 rublius už dolerį.“ Prisiminimai užrašyti asmeniniuose Benedikto V. Mačiuikos užrašuose „Donato Šato ekskursinės kelionės į Lietuvą dalyvių informacinių smulkesnių aprašymas“ (1980 m. birželio 15–25 d.). Šios pastabos gerai perteikia mano tėvų ir jų bendrakeleivių pokalbius. Asmeninis Jono V. Mačiuikos archyvas.

4. Lenin monument in Klaipėda, sculptor Gediminas Jokūbonis, architect Vytautas Edmundas Čekanauskas, 1974–1976.
Personal archive of John V. Maciuika

4. Lenino paminklas Klaipėdoje, skulptorius Gediminas Jokūbonis, architektas Vytautas Edmundas Čekanauskas, 1974–1976.
Iš asmeninio Jono V. Mačiuikos archyvo

5. Vytautas Mačiuika, "The Great Friendship," bust of Marx and Engels, black granite, Vilnius, 1977.
Personal archive of John V. Maciuika

5. Vytautas Mačiuika, skulptūra „Didžioji draugystė“ (Karlas Marxas ir Friedrichas Engelsas), granitas, Vilnius, 1977.
Iš asmeninio Jono V. Mačiuikos archyvo

Marija Drėmaitė

Cultural Resistance or Subversive Opportunism?

On Lithuanian Architects' Memories

Translated by John V. Maciuika

The architecture, design, and urban planning of socialist modernism that dates from the second half of the twentieth century has recently aroused great interest among art historians. The era has prompted reexaminations in the form of traditional books, articles, photo catalogs, and symposiums. At the same time, it has also inspired far more adventurous artistic happenings and exhibitions aspiring to “rework” socialist modernisms or, more problematically, to reimagine historical circumstances in ways that legitimate local ideas or alternative, regional conceptions of modernism. In independent Lithuania, this renewed interest in socialist modernism can hardly come as a surprise – particularly as an elder generation of architects actively recounts tales of “cultural resistance” against the Soviet regime, and these, in turn influence the accounts of scholars and journalists.²⁸ The question thus arises: to what extent do these architects’ accounts contribute to various forms of nostalgia, and, by contrast, to what extent do they help form a more critical, differentiated understanding of the Soviet era?

The architects interviewed by John V. Maciuika in June, 1992, certainly had a great deal to say. Each of them actively participated in

28 Marija Drėmaitė, Vaidas Petrulis, Jūratė Tutlytė, *Architektūra sovietinėje Lietuvoje [Architecture in Soviet Lithuania]*, Vilnius: VDA leidykla, 2012; Marija Drėmaitė, *Baltic Modernism. Architecture and Housing in Soviet Lithuania*, Berlin: Dom publishers, 2017.

Marija Drėmaitė

Kultūrinė rezistencija ar maištaujantis oportunizmas?

Apie Lietuvos architektų atsiminimus

Susidomėjimas XX a. antros pusės modernistine socializmo architektūra, dizainu ir urbanistika pastarojo dešimtmečio meno istorijoje ėgavo įvairiausių formų – nuo tradicinių knygų, straipsnių, fotografijų albumų, konferencijų ir simpoziumų iki vienu metu pasipylusių socialistinį modernizmą perdirbančių meninių akcijų ir į istorines apžvalgas pretenduojančių parodų, ekspozuojančių ir legitimuojančių lokalių modernizmą idėjas. Šiame kontekste Lietuvoje išaugęs susidomėjimas socmodernizmu nestebina. Juo labiau kad amžininkai architektai gana aktyviai pasakoja apie „kultūrinę rezistenciją“ prieš sovietų režimą, o šie pasakojimai daro įtaką mokslininkams ir žiniasklaidai³⁰. Kyla klausimas, kiek tai lemia įvairios nostalgijos formos, o kiek – kritinis žvilgsnis?

1992 m. Jono V. Mačiuiikos kalbinti architektai tikrai turėjo ką pasakyti. 1955–1959 m. jie aktyviai įsitraukė į architektūros gyvenimą. Žinomas to meto SSRS kultūros žurnalistas Jurijus Gerčiuakas atkreipė dėmesį, kad „Baltijos respublikos aktyviai prisidėjo transformuojant Sovietų Sąjungos estetinę aplinką ir formuojant naują [modernizmo] stilių. Prijungtos prie Sovietų Sąjungos tik Antrojo pasaulinio karo išvakarėse, chruščiovinio atlydžio metais jos atsigavo kur kas greičiau nei kiti regionai, todėl daiktai

30 Marija Drėmaitė, Vaidas Petruelis, Jūratė Tutlytė, *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012; Marija Drėmaitė, *Baltic Modernism. Architecture and Housing in Soviet Lithuania*, Berlin: Dom publishers, 2017.

Lithuanian architectural life beginning in the late 1950s. The well-known Soviet-era cultural critic Iurii Gerchuk has observed that “The Baltic republics actively contributed to a transformation of the Soviet Union’s aesthetic environment, and to the formation of a new, modernist sensibility. Annexed by the Soviet Union in the twilight of the Second World War, these republics were able to bounce back somewhat more rapidly than other regions during the Khrushchev thaw era; for this reason, cultural products from the Baltics inevitably came to symbolize for us that European culture that we so craved.”²⁹ Gerchuk’s Soviet cultural imaginary of the “West” was a determining factor in the self-understanding of Soviet-era Lithuanian cultural figures, becoming one underlying factor in the narrative of cultural resistance.

Although architecture played a very important part in the socialist state’s projection of its political identity, its meanings evolved over time. In the 1950s, for example, architecture was first and foremost an instrument of political propaganda. In the 1960s it was declared to be a tool of social reform. By the 1980s architecture became a cultural medium through which society could embellish various national and regional traditions under Soviet rule.

Against an opposing standpoint – which sees a static, top-down, highly controlled relationship between the totalitarian state and the specialists and professionals within it – the latest research is revealing far more nuanced and complex reciprocal influences between specialists and the state officials in charge. In this context, the memories of the first generation of postwar modernists, the so-called fathers of a “Lithuanian modernist school,” Vytautas Edmundas Čekanauskas³⁰ (1930–2010), Vytautas Brėdikis³¹ (b. 1930), Algimantas (1928–2018) and Vytautas (1928–2016) Nasvytis³², Algimantas Mačiulis³³ (b. 1930), Justinas Šeibokas³⁴ (1929–2015), and others are important. Their recollections comprise an important source for understanding the self-awareness of those who felt they were exercising cultural resistance. Born in the 1930s, raised in cultured family surroundings, and finishing high school during

29 Iurii Gerchuk, *The Aesthetics of Everyday Life in the Khrushchev Thaw in the USSR (1954–64)*, *Style and Socialism. Modernity and Material Culture in Post-War Eastern Europe*, ed. by Susan E. Reid and David Crowley, Berg, 2000, p. 82.

30 Algimantas Mačiulis, *Vytautas Edmundas Čekanauskas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011.

31 Vytautas Brėdikis, *Trečioji knyga: tarp fizikos ir metafizikos*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2017.

32 Algimantas Mačiulis, *Architektai Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007.

33 Algimantas Mačiulis, *Permainingi metal. Architekto užrašai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008.

34 Indrė Gudelytė-Račienė, *Architekto Justino Šeiboko kūryba*, Vilnius: Ex Arte, 2013.

iš Pabaltijo mums neabejotinai ženklino tą Europos kultūrą, kurios taip troškome.³¹ Šis „vidinių SSRS Vakarų“ įvaizdis buvo itin svarbus savimonės elementas sovietų Lietuvos kultūrininkams ir tapo kultūrinės rezistencijos pasakojimo pagrindu.

Nors architektūra darė didelę įtaką siekiant socialistinės valstybės politinių tikslų, jos vaidmuo ir reikšmė laikui bėgant keitėsi. Penktame ir šeštame dešimtmečiuose architektūra pirmiausia buvo politinės propagandos priemonė, septintame dešimtmetyje ji buvo paskelbta socialinės reformos įrankiu, o devintajame tapo kultūrine terpe, leidusia visuomenei susigrąžinti nacionalines ir regionines tradicijas dar būnant sovietų valdžioje. Priešingai paplitusiam požiūriui, pristatančiam statišką, iš viršaus reguliuojamą totalitarinės valstybės ir joje veikiančių specialistų-profesionalų santykį, naujai tyrimai atskleidžia įvairialypius ir komplikuotus sprendimų priėmimo būdus ir specialistų įtaką politikams. Šiame kontekste pirmosios pokario modernistų kartos, vadinosios lietuviškojo modernizmo mokyklos tėvais – Vytauto Edmundo Čekanausko³² (1930–2010), Vytauto Brėdikio³³ (g. 1930), Algimanto (1928–2018) ir Vytauto (1928–2016) Nasvyčių³⁴, Algimanto Mačiulio³⁵ (g. 1930), Justino Šeiboko³⁶ (1929–2015) ir kitų – atsiminimai tampa svarbiu kultūrinės rezistencijos savimonės suvokimo šaltiniu. Gimę nacionalinės valstybės kūrimo įkarštyje, išaukę išsilavinusiose šeimose, baigę gimnazijas karo metais, architektūros mokslus jie pradėjo jau sovietiniame pokario Vilniuje. Šios kartos architektai ėmė reikštis šeštame dešimtmetyje kritikuodami stalinistinę architektūrą, realizuodami svarbius visuomeninius objektus miestų centruose, užimdami vis svarbesnius postus architektūroje ir aukštosiose mokyklose, ilgainiui įgydami kultūrinio elito statusą. Šią sėkmės istoriją pratęsė ir papildė Gediminas Baravykas³⁷ (1940–1995), antros kartos modernistas.

Gali kilti klausimas, o kaip visa tai susiję su architektų miniama „kultūrinė rezistencija“? Miesto antropologas Felixas Ackermannas, 2011–2015 m. dirbęs Vilniuje, į „architektūros riterių“³⁸

31 Iurii Gerchuk, *The Aesthetics of Everyday Life in the Khrushchev Thaw in the USSR (1954–64)*, *Style and Socialism. Modernity and Material Culture in Post-War Eastern Europe*, ed. by Susan E. Reid and David Crowley, Oxford: Berg, 2000, p. 82.

32 Algimantas Mačiulis, *Vytautas Edmundas Čekanauskas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011.

33 Vytautas Brėdikis, *Trečioji knyga: tarp fizikos ir metafizikos*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2017.

34 Algimantas Mačiulis, *Architektai Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007.

35 Algimantas Mačiulis, *Permainingi metai. Architekto užrašai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008.

36 Indrė Gudelytė-Račienė, *Architekto Justino Šeiboko kūryba*, Vilnius: Ex Arte, 2013.

37 Rimantas Buivydas, *Architektas Gediminas Baravykas. Kūrybos pulsas*, Vilnius: Ex Arte, 2000.

38 „Architektūros riterių“ ordinas – nuo 1998 m. teikiamas Lietuvos architektų sąjungos apdovanojimas, skiriamas Lietuvos architektų sąjungos nariams (ne jaunesniems nei 70 m.) už reikšmingus nuopelnus Lietuvos architektūrai.

the years of the Soviet takeover, this cohort could only initiate its architectural studies at the end of the 1940s. This generation began expressing itself in the 1950s with criticism of Stalinist architecture; by realizing significant public buildings in urban centers; by rising into ever more influential posts in architecture and at universities; and eventually by achieving a status as cultural elites. Gediminas Baravykas³⁵ (1940–1995), a second generation postwar modernist, continued and extended this developmental history. How, then, do the elite status and achievements of these architects square with their claims of exercising “cultural resistance?”

The urban anthropologist Felix Ackermann, who worked in Vilnius between 2011 and 2015, views the homogeneous tales of these “knights of architecture”³⁶ critically. He calls into question the prevailing motif of “cultural resistance,” regarding it as incompatible with the architects’ exalted career paths, high positions, large number of realized commissions, and all the accompanying trappings of cultural elites.³⁷ Historians and philosophers, too, look critically at the rising wave of cultural leaders’ “recollections of the Soviet era.” Vytautas Rubavičius observes that “it is worth reevaluating the general historical circumstances in which this social group in particular remembers itself, for it manages to influence the general perceptions of society through its memories. The writing of memoirs and historical narratives entails a kind of paradox, for although one works through memories to process the past, one also does so with an eye toward the future, a future in which these memories are projected and legitimated.”³⁸

Architecture in the Soviet built environment was a very special kind of “material art” whose expression was inconceivable without the state apparatus and a vast state infrastructure. This included state patronage, centralized state planning institutes, state financing, and a state construction industry. Ines Weizman characterized the phenomenon of “dissidence” in architecture as an effort to bring a very specific contemporary Western European activist outlook to bear behind the Iron Curtain. “Dissident”

35 Rimantas Buivydas, *Architektas Gediminas Baravykas. Kūrybos pulsas*, Vilnius: Ex Arte, 2000.

36 The “Order of the Knights of Architecture,” an award of the Lithuanian Architects’ Union, was created in 1998 and awarded to members of the Architects’ Union over seventy years of age for distinguished contributions to Lithuanian architecture.

37 Felix Ackermann, *Die Ritter der Architektur. Sowjetische Architektur und ihre kunsthistorische Deutung in der Litauischen Republik*, in: Andreas Fülberth (Hrsg.): *Denkmalschutz - Architekturforschung - Baukultur. Entwicklungen und Erscheinungsformen in den baltischen Ländern vom späten 19. Jahrhundert bis heute*, Böhlau-Verlag Wien, Köln und Weimar, 2020.

38 Vytautas Rubavičius, *Neišgyvendinamas sovietmetis: atmintis, prisiminimai ir politinė galia* [Unsupplatable Soviet Era: Memory, Stories and Political Power], *Colloquia* 18, 2007, pp. 116–130.

apie save sukurtą homogenišką pasakojimą žvelgia kritiškai. Jis abejoja vyraujančiu „kultūrinės rezistencijos“ motyvu, kaip nesuderinamu su šių architektų išaugusia įtaka, užimamomis pozicijomis, realizuotų kūrinių kiekiu, kitaip tariant tuo, kas atitinka kultūrinio elito sąvoką³⁹. Kritiškai į gausėjančią kultūrininkų „atsiminimų apie sovietmetį“ bangą žvelgia istorikai ir filosofai. Vytautas Rubavičius pastebi, kad „tai socialinei grupei, kuri aktyviausiai savaip prisimena praeitį ir sugeba tais prisiminimais veikti visuomenės sąmonę, lemta įtvirtinti bendresnio istorinio supratimo „rėmus“. Prisiminimų ir istorinio naratyvo rašymui būdingas paradoksas – nors tapatumai (per)kuriami prisimenant, tvarkant praeitį, tačiau jų kūrimas nukreiptas ateitin ir siekia toje ateityje įsitvirtinti.“⁴⁰

Architektūra sovietų sukonstruotame pasaulyje priskiriama „kietajam menui“, t. y. kūrybinei veiklai, kurios realizacija neįmanoma be valstybinio sektoriaus infrastruktūros – valstybinių užsakymų, centralizuotų planavimo institutų, finansavimo ir statybos industrijos. 2014 m. išleistoje knygoje⁴¹ Ines Weizman bandė apibūdinti disidentiškumą architektūroje kaip labai specifinį tuometėje Vakarų Europoje įsitvirtinusios sąvokos „aktyvitas“ atitikmenį kitoje geležinės uždangos pusėje, kurioje kūrėjai rinkosi veiklas, prieštaraujančias, paneigiančias ar ignoruojančias to meto valdžiai priimtina profesionalios architektūros apibrėžimą. Pavyzdžiui, kritinius utopinius projektus (brėžinius, piešinius, tapybą, maketus), tekstus, savilaidą, nesankcionuotas parodas ar konkursinius projektus. Opozicijai priskiriama ir „popierinė architektūra“, alternatyvos ar pagrindžio statusą įgijusi nerealizuota konceptualioji architektūrinė kūryba, kurią, kaip kritinę socmodernizmo praktiką, tyrinėja estų architektūros istorikas Andreasas Kurgas⁴². 2014 m. Vilniuje surengtame tarptautiniame seminare „Maištaujantis oportunizmas / Subversive Opportunism“ buvo klausiama, ar disidentiškumas socialistinėje architektūroje apskritai galėjo egzistuoti – ar buvo įmanomas pasipriešinimas, atmetimas, konfrontacija praktikoje, tiesiogiai priklausomoje nuo valstybinės infrastruktūros?

39 Felix Ackermann, Die Ritter der Architektur. Sowjetische Architektur und ihre kunsthistorische Deutung in der Litauischen Republik, in: *Denkmalschutz – Architekturforschung – Baukultur. Entwicklungen und Erscheinungsformen in den baltischen Ländern vom späten 19. Jahrhundert bis heute*, Hrsg. Andreas Fülberth, Wien, Köln und Weimar: Böhlau-Verlag, 2020.

40 Vytautas Rubavičius, Neišgyvendinamas sovietmetis: atmintis, prisiminimai ir politinė galia, *Colloquia* 18, 2007, p. 116–130.

41 *Architecture and the Paradox of Dissidence*, ed. by Ines Weizman, London and New York: Routledge, 2014.

42 Andres Kurg, Talino architektūros mokykla – brėžiniai, parodos ir pastatai, in: *Maištaujantis oportunizmas*, sud. Viktorija Šiaulytė ir Marija Dremaite, Vilnius: Architektūros leidinių fondas, 2014, interneto prieiga: <https://leidiniu.archfondas.lt/alf-04/>. Maištaujančio oportunizmo terminą pasiūlė Viktorija Šiaulytė.

architects found themselves maneuvering in their professional lives to incorporate practices that opposed, negated, or ignored the approved state norms for architectural expression. These alternative efforts varied in the extreme, and included critical utopian projects known as paper architecture (drawings, paintings, and models), publications, self-published texts, exhibitions, and competition projects.³⁹ This architectural “opposition” produced alternative conceptual ideas that are analyzed by architectural historian Andres Kurg as a critical socialist-modernist practice.⁴⁰ At the same time, the whole question of whether socialist architecture was in fact capable of dissidence was the subject of the International seminar, “Subversive Opportunism,” in Vilnius in 2014. Were opposition, rejection, and confrontation even possible in an architectural profession that was so entirely dependent on the state and its infrastructure?

39 Ines Weizman (ed.), *Architecture and the Paradox of Dissidence*, London and New York: Routledge, 2014.

40 Andres Kurg, The papers, exhibitions and buildings of the Tallinn school of architecture, in: *Subversive Opportunism*, ed. by Viktorija Šiaulytė and Marija Dremaitė, Vilnius: Architektūros leidinių fondas, 2014, <http://leidiniu.archfondas.lt/en/all-04/lectures/andres-kurg-papers>. The term “subversive opportunism” was contributed by V. Šiaulytė.

12. Algimantas (right) and Vytautas Nasvytis, students of the Vilnius Art Institute, draw sketches in Vilnius Old Town. Photo by Eugenijus Šiško (Lithuanian Central State Archives)

12. Dailės instituto studentai Algimantas (dešinėje) ir Vytautas Nasvyčiai Vilniaus senamiestyje braižo eskizus, 1948. Eugenijaus Šiško nuotrauka (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

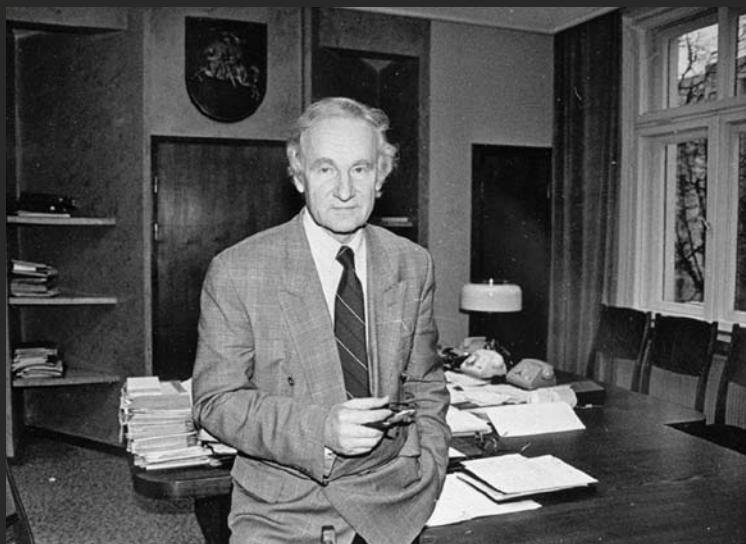

13. Interior of the Neringa Café, 1959
(Vilnius Regional State Archives)

13. Kavinės „Neringa“ interjeras, 1959
(Vilniaus regioninis valstybės archyvas)

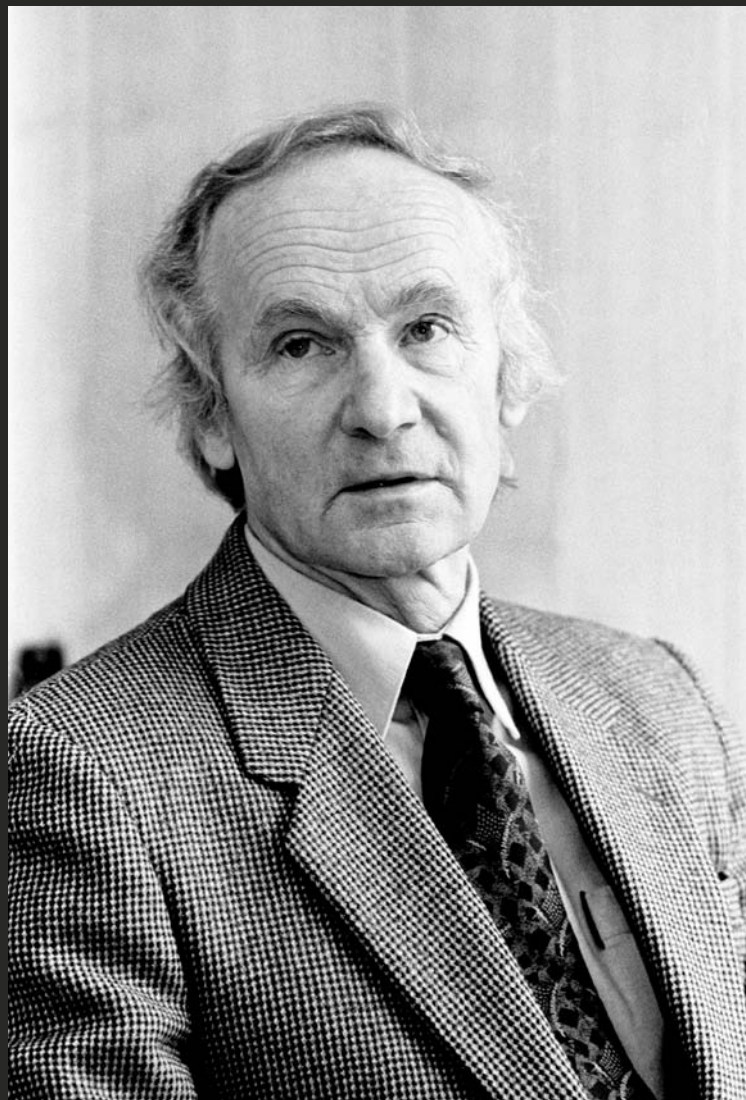
Interviews
Interviu

Algimantas Nasvytis

18. Minister of Construction and Urban Development of the Republic of Lithuania Algimantas Nasvytis in his office, Vilnius, 1990–1992 (Lithuanian Central State Archives)

18. Lietuvos Respublikos statybos ir urbanistikos ministras Algimantas Nasvytis darbo kabinete, Vilnius, 1990–1992 (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

19. Minister of Construction and Urban Development of the Republic of Lithuania Algimantas Nasvytis, 1990. Photo by Algirdas Sabaliauskas (Lithuanian Central State Archives)

19. Lietuvos Respublikos statybos ir urbanistikos ministras Algimantas Nasvytis, 1990. Algirdo Sabaliausko nuotrauka (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

Interview with Algimantas Nasvytis

Translated by John V. Maciuika

Conducted by John V. Maciuika on June 12, 1992,
in Vilnius, Lithuania

Sculptor Vytautas Mačiūka (1930–1999), John's uncle
from Lithuania, also takes part in the conversation

JM = John V. Maciuika

AM = Algimantas Nasvytis

VM = Vytautas Mačiūka

JM. To begin with, I am uncertain whether you received my letter from the United States?

AN. Yes, I received it.

JM. Excellent. Currently I am working on a doctorate in the history of architecture at the University of California, Berkeley. In my graduate seminar on global housing⁵⁴, I asked whether twentieth-century Lithuania could be my research focus. I wrote up more or less everything I could find about political and social factors influencing architecture in a broad sense. What I sought to discover was whether and to what extent it was possible for Lithuanian architects to express their own creativity in architecture while Lithuania was part of the Soviet Union. The Soviets seemed to have centrally planned so much, especially in the construction of housing, so I wondered to what degree it was possible for Lithuanian architects to be creative in that context?

In my research I managed to locate a few discussions of Vilnius and urban planning in an Italian journal from Rome⁵⁵; I do not

⁵⁴ "Housing in the Developing World," graduate seminar with Professor Nezar Alsayyad, College of Environmental Design, University of California, Berkeley, Spring 1992.

⁵⁵ Romano del Nord, Housing Policies U.S.S.R., *Industrialization Forum*, vol. 7, 1976, pp. 3–9. This entire issue surveys Soviet approaches to planning and construction.

Interviu su Algimantu Nasvyčiu

Kalbino Jonas V. Mačiuika

Pokalbyje taip pat dalyvavo

skulptorius Vytautas Mačiuika (1930–1999), Jono dėdė iš Lietuvos
Vilnius, 1992 m. birželio 12 d.

AN = Algimantas Nasvytis

JVM = Jonas V. Mačiuika

VM = Vytautas Mačiuika

JVM. Laba diena, ar gavote mano laišką iš Amerikos?

AN. Gavau, gavau.

JVM. Rašau disertaciją Berklio universitete Kalifornijoje. Mes tokia-
me seminare⁵⁷ tyrinėjom pasaulinę gyvenamųjų namų statybą ir
aš pasisiūliau rašyti apie Lietuvą. Rašau daugiau apie politines
ir socialines aplinkybes. Čia, Berklyje, architektūros istorija gana
plačiai žiūri į visokius dalykus. Bandau sužinoti, kaip sovietų Lie-
tuvoj architektai galėjo išreikšti savo kūrybiškumą ir ar tai kaip
nors buvo įmanoma sovietiniame planavime, namų statyboje. Ra-
dau porą dalykų Romoje spausdintame italų žurnale⁵⁸, ten aprašė
Vilnių, urbanistinį planavimą, gal matėt, jūsų ten neminėjo, bet
[Miestų statybos projektavimo] institutą, Lazdynus biškį minėjo.
Radau ir apie vokiečių architektūrą DDR [VDR] 1989 metais. Gal-
vojau, jeigu atvyksiu į Lietuvą, galėsiu daugiau sužinoti, parašyti
apie Lietuvą ir vasaros gale publikuoti tokiam Berklio žurnale⁵⁹.

57 Profesorius Nezaró Alsayyado seminaras „Housing in the Developing World“, College of Environmental Design, University of California, Berkeley, 1992 m. pavasaris.

58 Romano del Nord, Housing Policies U.S.S.R., *Industrialization Forum*, 1976, vol. 7, p. 3–9. Visas leidinys buvo skirtas sovietų planavimo ir statybos klausimams.

59 Po šių interviu parengiau ir publikavau du straipsnius: John V. Maciuika, East Bloc, West View: Architecture and Lithuanian National Identity, *Traditional Dwellings and Settlements Review* 11, No. 1, 1999, p. 23–35; Baltic Shores, Western Winds: Lithuanian Architects and the Subversion of the Soviet Norm, *Centropa: A Journal of Central European Architecture and the Related Arts* 1, No. 2, 2001, p. 108–116.

know if you have ever seen it. The article does not refer to you by name, but it mentions your institute [the Urban Construction Design Institute in Vilnius] as well as the well-known project at Lazdynai. I also found discussions of German architecture in the German Democratic Republic from 1989. My thinking at the time was, that if I were able to travel and interview architects of your generation in independent Lithuania, then I might be able to discover more, write about it, and eventually publish a study about housing in Lithuania in a Berkeley journal after I return at the end of the summer.⁵⁶ Now I am not quite sure where to begin, but I understand you started your career as an architect many years ago, graduating from your studies with my uncle Vytautas Mačiuika, correct?

AN. Yes, at the Academy of Fine Arts. Vytas graduated from the Academy just a little later than we did, but we studied there together.

JM. So you have been working in Vilnius for a long time, and I know you built a great deal.

AN. Practically all our work is in Vilnius, and together my brother⁵⁷ and I perhaps built the most.

JM. And your work extended to the planning and construction of housing in satellite towns, correct?

AN. Yes, at first – I mean, with the arrival of the new planning initiatives. These promoted new construction methods that used prefabricated concrete panels. Right away we began to analyze how we could realize these projects at a more human or humanitarian scale. From the very beginning we attempted to orient ourselves to what was being accomplished in the West. You are doubtless aware that important methods of this sort made an early beginning in France.

JM. Yes – and so you looked a lot at their system?

AN. Very much so. We looked particularly at developments in the West, because this has long been the predisposition in Lithuanian architecture. Our orientation was explicitly towards the West, and

56 Two articles eventually resulted from this research: John V. Maciuika, East Bloc, West View: Architecture and Lithuanian National Identity, *Traditional Dwellings and Settlements Review* 11 No. 1, 1999, pp. 23–35; and, in more abridged form, Baltic Shores, Western Winds: Lithuanian Architects and the Subversion of the Soviet Norm, *Centropa: A Journal of Central European Architecture and the Related Arts* 1 No. 2, May 2001, pp. 108–116.

57 Algimantas's twin brother, architect Vytautas Nasvytis (1928–2016).

Žinau, kad jūs čia pradėjot studijuoti jau prieš daug metų, baigėt su mano dėde Vytu [Mačiuika], ar ne?

AN. Taip, Dailės akademijoje. Tiktai Vytas truputį vėliau baigė. Mes jau buvom baigę. Bet studijavom kartu.

JVM. Tai dirbot Vilniuj ilgą laiką, pastatėt nemažai, aš žinau.

AN. Praktiškai tik Vilniuj daugiausia mes su broliu⁶⁰ ir statėme.

JVM. O buvot susijęs su tuo mikrorajonų planavimu ir namų statybomis?

AN. Šiek tiek, pradžioj. To naujesnio planavimo, kuris buvo susietas su naujomis statybinėmis struktūromis, stambiaploškštėmis konstrukcijomis. Ir mes iš karto pagalvojom, kaip visa tai realizuoti kiek galima humaniškesnėj skalėj. Mes tuoj pat, nuo pat pradžių bandėm orientuotis į tai, kas Vakaruose daroma. Turbūt žinote, kad ta [stambiaploškščių namų] pradžia buvo Prancūzijoje, kad jų tokia sistema.

JVM. Tai daug žiūrėjot į tą sistemą?

AN. Labai. Mes daugiausia žiūrėjom kaip tik į Vakarus, nes apskritai toks nusiteikimas Lietuvos architektūroj buvo. Labai ryškiai buvo orientuotasi į Vakarus, o ne į Rytus. Ir visą laiką buvo toks tikslas, kad visi tie norminiai reikalavimai, kurie mums būdavo primetami iš Maskvos, kad mes juos kaip nors švelnintume, prisitaikydami prie vietinių sąlygų, arba, kur tik įmanoma, juos igno-ruotume, apeitume, švelnintume, jeigu mums atrodo reikalinga. Arba suvaidintume, kad mes jais naudojames, o iš tikrųjų darom taip, kaip mums atrodo įmanoma pagal galimybes. Čia man atrodo toks gana įdomus dalykas, aš net pavadinčiau, kad tai tam tikra architektūrinė rezistencija buvo Lietuvoj. Reiškia, visą laiką bandymas priešintis ir gyvent taip, ir projektuot kiek įmanoma arčiau savų poreikių, savo žmonių poreikių. Žinoma, kai ko nebuvo įmanoma išvengt, čia viskas aišku, nes [buvo] tas totalitarinis planavimas, lėšos ir t. t. Bet, kur tik galima, architektai visuomet bandydavo daryt savo galva, o ne tai, kas nurodoma iš Maskvos. Ir, reikia pripažint, rezultatai skyrėsi, buvo kitokie (il. 20, 21).

JVM. Negu Maskvoj?

60 Algimanto brolis dvynys architektas Vytautas Nasvytis (1928–2016).

not the East. It was our purpose to soften the norms and requirements that were issued to us from Moscow. We always sought a way to adjust them to better fit our local conditions – or, wherever possible, to ignore them, to skirt them, or, in the end to at least soften them. Sometimes we acted as though we were following them, when in reality we worked in the ways that appeared best to us, to the extent that circumstances allowed. This was, it seems to me, a significant development, which I would even go so far as to call a kind of architectural resistance in Lithuania. By this I mean a constant effort to oppose outside authorities and to live in such a way, and to design to the greatest extent possible, for our own needs, for the needs of our Lithuanian people. Of course, it was not possible to avoid many things, naturally, as a result of totalitarian planning, constrained budgets, and etc. But wherever possible, as architects we sought to think and act according to our own thinking, and not just according to what was being ordered from Moscow. And it has to be recognized that this made a difference at least, and that the results were different (Figures 20 and 21).

JM. Different from Moscow?

AN. Different from Moscow or anywhere else in the Soviet Union. And what was most interesting is that in Moscow, professionals felt this difference and often emphasized that here in Lithuania things were somehow different, but most often they did not know the cause. But they could feel that here there was something happening that was not purely conforming to their normative standards and principles.

JM. And this was felt by those in the central planning apparatus?

AN. Yes, yes, the central planners were in fact the norm-givers. Here I have in mind not just everyday building, but in general for all architectural activity. Of course I do not want to suggest that it was possible for us to avoid all of the negative effects of this central planning. You will see this for yourself, as you look around during your visit. But it would be very interesting for you to compare an area here with an area in Moscow. For one thing the scale is different: here there is an effort to fit into the surroundings, the landscape, to the extent that this is possible when working with such technologies as prefabricated concrete panel construction and large-scale housing projects. You will also notice that for our mass housing developments, we managed to realize the necessary

AN. Negu Maskvoj arba kitur. Ir, kas įdomiausia, Maskvos profesionalai šitą jautė ir labai dažnai akcentuodavo, kad čia [Lietuvoj] yra kitaip, bet jie dažniausiai nežinodavo, kodėl. Nors jausdavo, kad čia yra kažkas, čia nesilaiko tų jų normatyvinių standartų ir principų.

JVM. Tų normatyvų iš centrinio planavimo aparato?

AN. Taip, taip, tai ir yra šitie normatyvai. Aš turiu galvoj čia ne vien gyvenamąją statybą, bet apskritai architektūrinę veiklą. Žinoma, negalima sakyti, kad galėjai išvengti visų negatyvių poveikių. Čia jūs pamatysit, plačiau pasidairysit. Bet būtų labai įdomu palyginti, [kaip yra] čia ir kur nors Maskvoj. Reiškia, vis tiek ta skalė yra kita. Bandymas prisitaikyti prie aplinkos, prie landšafto. Kiek tai yra įmanoma su tokiomis technologijomis kaip stambiaploktė statyba ir labai stambių gyvenamųjų masyvų projektavimu. Nors pastebėsi, kad tam tikra gyvenamoji infrastruktūra būdavo gana sklandžiai realizuojama: prekybiniai centrai, mokyklos, vaikų darželiai ir kiti socialiniai-buitiniai pastatai vis tiek būdavo pastatomi kartu su gyvenamaisiais namais. Ne taip kaip Maskvoj arba kur kitur, ten labai atsilikdavo kelių statyba, komunikacijos. Aš manau, kad čia buvo sklandžiai realizuojama. Negalima sakyti, kad čia vien architektų nuopelnas. Apskritai, statybininkai Lietuvoj buvo gana organizuoti kaip struktūra, ir pagal tuos laikus net ir statybinė bazė, man atrodo, buvo aukštesnė nei tenai [Rusijoje]. Aišku, buvo milžiniški trūkumai, kuriuos dabar ypač pajutome. Tai energija, energijos sąnauda, statybinių medžiagų gamyba, konstrukcijų gamyba ir namų normatyvai. Tie normatyvai, kurių mes laikėmės. Bet, žinot, kai ta energija beveik nieko nekainuoja, tai jos nėra ko taupyti. O dabar mes atsidūrėm visai kitoj būklėj. Žinoma, [dabar] mes turime milžiniškų problemų, tiesiog katastrofinių. Mūsų namai šalti. Termoenergetikos požiūriu, jie labai blogi. Praktiškai visą gyvenamąjį fondą, kurį mes pastatėme per pokarinį laiką, reikia renovuoti, apšiltinti. Tai yra milžiniška užduotis. Tai čia ta ateities programa. Lietuvišką [programos] tekstą aš turiu, o angliško dar ne.

JVM. Būtų labai gerai...

AN. Tai galėsi gaut. Kaip mes įsivaizduojam ateities kelią? Laisva rinka, ekonomika, privatizacija visiška ir t. t. Mes gana bliviai žiūrim į tą procesą. Ne rožinėm spalvom piešiam. Mes įsivaizduojam, kokia ekonomika, žinom, kad žmonės turės patys statytis namus iš savo atlyginimų, žinoma, gal su lengvatiniais kreditais.

accompanying social infrastructure, and quite broadly, too. This included markets and shopping centers, schools and kindergartens, and other social-institutional structures, all integrated into the housing neighborhoods. This was quite unlike Moscow or other places that fell far behind in providing housing districts with even basic essentials such as roads and transportation links. In our projects all of this was much more broadly realized. And one cannot say that this was only the achievement of architects. Generally, the construction industry was an organized system in Lithuania, and for those times, even the level of constructional basics existed at a higher level than in Moscow and Russia. Naturally, there were huge shortcomings, which we can see especially now – by which I mean in such areas as energy efficiency, energy production, and the manufacturing of building materials, construction equipment, and housing standards. We held to those standards, but, you know how it is, when the costs of energy were extremely low, then conservation was not considered a priority. But now that we find ourselves in completely different circumstances, we naturally have huge problems, just catastrophic. This means homes are cold from a thermal efficiency standpoint. We are faced with having to renovate and insulate practically the entire housing stock constructed since World War II, an enormous task. So this is our future program. I have the Lithuanian text of this program, but not yet the English version.

JM. I would appreciate receiving a copy.

AN. We can arrange this for you. It explains how we envision our present course from this year into the future. We are facing transformed markets, in the sense of total privatization and so on. And you will read that we are taking a very sober look at this process, and not painting it in any rosy colors. We are imagining what kind of economic burden this will impose: people will have to reckon with paying with their own salaries, but the plan is to include very generous terms of credit. Things will absolutely not be what they were. And when you look at the tables, the statistics are quite interesting. There was a year, around 1987 or 1988, when here in Lithuania we constructed a great deal of housing as compared to other European nations. We were practically ranking just below Finland, and outbuilt many nations. But now, of course, everything is transformed. I am not speaking of the quality of the houses we built, the outfitting of the apartments – here you will

O ne taip, kaip statydavo – algos būdavo baisiai mažos, bet dalis žmonių gaudavo butus [nemokamai]. Buvo metas, apie 1987–1988 metus, kai gyvenamų butų Lietuvoje statėm gana daug lyginant su kitomis Europos šalimis. Praktiškai mes buvom tik žemiau Suomijos. Bet dabar, aišku, viskas... Ir aš nesakau dėl būstų kokybės, dėl butų įrangos, čia tu pamatysi, prastai įrengti butai. Tai vis tiek susieta su ekonomika. Bet, iš kitos pusės, [svarbu] planavimas, stambiaplokščių namų projektai, architektūra, išsiplėtimas į aplinką... Čekanauskas pačiam papasakos apie tą, sakyčiau, principinį sprendimą... [kreipiasi į Vytautą Mačiuką] Nuvesi jį pas Edį⁶¹, taip?

VM. [Pasižiūrėt] Žirmūnų?

AN. Ne, Lazdynų. Ten įvyko korekcija, toks, sakyčiau, lietuviškas požiūris į masinę, stambiaplokštę gyvenamąją statybą. Susiformavo jau lyg sava pozicija. Ir ji praktiškai buvo orientuota į Vakarų modelį, jokiū būdu ne į Rytų. Pavyzdžiui, pėsčiųjų zonos – transporto atskyrimas nuo pėsčiųjų srautų gyvenamuose rajonuose, ko visai nedarė rusai. Šita sistema, pėsčiųjų eismo organizacija, ten tas magistralės visas ir nubraižė Brėdikis. Atsimenu, Edis buvo atostogose, o mes su Vytuku Brėdikiu pasižiūrėjom [pavyzdžių] prancūzų žurnaluose, nes tuomet pasirodė pirmuosiuose naujuosiuose gyvenamuosiuose rajonuose tos pėsčiųjų zonos, prie kurių komponuojami visuomeniniai objektai: prekybos centrai, vaikų darželiai, mokyklos. Kad gyventojai galėtų pėsčiomis pasiekti visus tuos objektus. Lazdynuose gana ryškiai tai realizuota. Tas jaučiasi. Ir tas principas, kad ne žmogus yra sudėtinė stambios mašinos dalis, bet ta struktūra gyvena truputį dėl žmogaus. Aš nesakau, kad tokie masteliai leidžia viską realizuoti, bet Lazdynuose vis tiek jaučiama ta humanistinė skalė. Ir man atrodo, kad tokią Lietuvos architektūros sampratą suformavo mūsų karta ir tai padarė įtaką ir kitiems, jaunesniems Lietuvos architektams. Kažkaip susiklostė pozicija, kad architekto profesijos tikslas yra realizuoti idėjas, o ne vien piešt. Ir jeigu realizuoji, tai ir savo tautai padarai kažką gero. Ir tie vadinamieji visuomenės interesai yra aukščiau už tavo profesiją. Nes tu gali. Vytas [Mačiuką] puikiai žino, kad architektų uždarbiai buvo labai kuklūs lyginant, sakysim, su literatų ar kompozitorių ir t. t., bet vienas dalykas buvo gana įdomus. Architektų, kaip profesijos, prestižas visuomenėj buvo aukštas.

61 Algimantas Nasvytis mini vėlesnį tos dienos susitikimą ir interviu su architektu Vytautu Edmundu Čekanausku, kurį draugai ir kolegos vadindavo sutrumpintai – Edis, Edziukas.

see they were outfitted in a very basic manner. Naturally, this is all connected to economics.

From another perspective one has to consider the planning, architecture, and settlement patterns accompanying urban expansion: Čekanauskas will describe all this for you in its particulars. [To Vytautas Mačiūka] You will take him over to see Edis, right?⁵⁸

VM: To the Žirmūnai housing district?

AN: No, to Lazdynai. Certain adjustments were made at Lazdynai. I would say we worked to express a certain Lithuanian attitude toward prefabricated concrete panel housing construction, formed in accordance with a local outlook. In practical terms it was oriented toward a Western model, and absolutely not toward the East. We accomplished things that the Russians absolutely did not: pedestrian zones, the separation of main vehicular boulevards from pedestrian-only streets in the residential neighborhoods. I think you will familiarize yourself with what we did.

JM. I will, of course.

AN. It was Vytautas Brėdikis who really helped realize the particulars of circulation in the master plan. The whole master plan is in effect Brėdikis's. That is, this system, the organization of separate vehicular and pedestrian circulation. I remember that Edis (Čekanauskas) was on vacation, and we with Brėdikis studied the French journals at a time when the first pedestrian zones were planned in new residential satellite towns. These zones were oriented toward major social gathering places: shopping centers, day care centers and kindergartens, and schools. These were made so that it would be easy for residents who lived there to easily reach all of these places on foot. At Lazdynai this was quite visibly realized, one can feel it. And that is a kind of principle: a person feels like they are not just a small part of some massive industrial machine, but that this whole somehow exists to serve the person, at least to some extent. I am not saying that under Soviet conditions it was possible to realize everything, but nevertheless, at Lazdynai, a humanizing element is perceivable. And somehow it seems to me that this particular understanding of Lithuanian architecture is, I would contend, more or less our

58 Algimantas Nasvytis is referring to Vytautas Edmundas Čekanauskas (1930–2010), who was interviewed in the afternoon of the same day, June 12, 1992. Friends and colleagues often called him Edis.

VM. Labai aukštas. Jie buvo aukščiau už kitus. To meto pasaulyje tai buvo aristokratai... Aš esu kultūros, literatūros atstovas, aš žinau.

AN. Nu taip, bet mes labai artimai bendraudavom.

VM. Aš dėl literatų. Svarbiausia, aš žinau tą kitą visuomenės pusę, kaip ji į jus žiūrėjo. Jūs buvot aristokratai. Kaip ten bebūtų su tom mažom algom, bet jūsų ne tik darbai, bet ir jūsų išvaizda, apsirengimas. Ir tai kreipė dėmesį ir davė toną visai didelei visuomenės atstovų kartai – jūs net savo išvaizda duodavot [toną]...

JVM. O dėl Lazdynų man kilo klausimas, nes čia italai 1975 metais rašo apie Vilniaus projektavimo institutą...

AN. Miestų statybos projektavimo [institutą]⁶², kuriame mes visi dirbom.

JVM. Čia rašo, kad projektuojant prisidėjo ir žmonės – gyventojai, su kuriais buvo nemažai susirinkimų; rašo, kad dirbo architektai, bet ir kvietė daug kitų žmonių.

AN. To visai nebūdavo tenai, Maskvoj, kur viskas iš viršaus. O čia mes labai mėgom su visuomene palaikyti glaudžius kontaktus ir padiskutuoti apie sprendimus. Ir Architektų sąjunga vaidino labai įdomų vaidmenį, sakyčiau tokį gana...

VM. ...teigiama. Architektų sąjunga, architektai kaip asmenybės suvaidino labai didelį ir teigiama vaidmenį. Labai. Tai čia išskirtinis atvejis, to Rusijoje nebuvo.

AN. Taip, ir naujoji architektūra, ir saugojant senąją.

VM. Ir saugojant seną, tai, kas buvo, ir šiandienos idėjas, ateities perspektyvą, visus tuos aptarinėjimus. Ir šitos problemos buvo [aptarinėjamos] ne tik toj siauroj srity, bet ir su visuomene, kad žmonės orientuotųsi... Tai vaidino labai didelį vaidmenį... Mums, mažai tautai, tai buvo kultūros požiūris, tai yra kultūros laipsnis.

JVM. O kaip į tokius jūsų darbus reagavo tie, kur dirbo Maskvoj, Gosplane⁶³, ir visur ten, kur planavo?

62 Miestprojektas – valstybinis Miestų statybos projektavimo institutas (MSPI), įsteigtas 1944 m. Kaune kaip Respublikinis projektavimo planavimo trestas prie sovietinės Architektūros reikalų valdybos, atsakingas už miestų ir vietovių planavimą, civilinių ir pramoninių pastatų projektavimą. 1961 m. jo pagrindu įsteigtas Miestų statybos projektavimo institutas Vilniuje su filialu Kaune, vėliau – Klaipėdoje ir kituose Lietuvos SSR miestuose.

63 Gosplanas (rus. Государственный комитет по планированию) – Valstybinis plano komitetas. Sovietų Sąjungos Valstybinis plano komitetas duodavo užduotis atskirų respublikų Plano komitetams. Lietuvos SSR Plano komitetas buvo svarbiausia respublikos planų kontrolė ir administravimą atliekanti institucija. Plano komitete buvo rengiami planai kiekvienai pagrindinei plėtros krypciai, pavyzdžiui, statybai, mašinų gamybai ir pan.

20. Brother architects Vytautas and Algimantas Nasvytis discuss the development of the new Vilnius center on the right bank of the Neris River, 1971. Photo by K. Liubšys (Lithuanian Central State Archives)

20. Broliai architektai Vytautas ir Algimantas Nasvyčiai diskutuoja apie naujojo Vilniaus centro dešiniajame Neries krante plėtrą, 1971. K. Liubšio nuotrauka (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)

Index of Names Asmenvardžių rodyklė

Index of Names

- Aalto, Alvar** 72, 80, 140, 204, 206, 228
Ackermann, Felix 56
Adamkus, Alma 8
Adamkus, Valdas 8
Alsayyad, Nezar 8, 100
Bagdonavičius, Gerardas 62
Balčiūnas, Vytautas 26, 144, 167
Balėnienė, Genovaitė 5
Baranauskas, Birutė 8
Baranauskas, Virgis 8
Baravykas, Gediminas 5, 14, 18, 30, 56, 88, 256, 214–249
Barucki, Tadeusz 224
Batalin, Yuri 240
Brazauskas, Algirdas 242
Brazdionis, Paul 8
Brezhnev, Leonid 16
Brėdikis, Vytautas 1, 8, 14, 26, 30, 54, 62, 66, 78, 80, 84, 86, 88, 94, 108, 119, 136, 138, 142, 144, 146, 154, 164, 167, 176–212, 216, 247
Bučiūtė, Elena Nijolė 226
Budreika, Eduardas 64
Bukauskas, Gintare 8
Bulaka, Mečislovas 81
Bulavas, Juozas 22
Candilis, Georges 120, 142, 144, 222
Castillo, Greg 8
Cieškaitė, Laimutė 212
Cohen, Jean-Louis 26
Cvirka, Petras 38
Čekanauskaitė, Monika 8
Čekanauskas, Vytautas Edmundas 1, 5, 14, 20, 26, 30, 54, 62, 66, 72, 78, 80, 81, 84, 86, 88, 90, 94, 108, 116, 122, 128–175, 182, 190, 194, 195, 196, 198, 218, 222, 249
Čekanauskienė, Teresė 8, 94
Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas 226
Darius, Steponas 22, 23
Drėmaitė, Marija 8, 13, 16, 44, 52, 58, 66, 68, 72
Dubeneckis, Vladimiras 138
Engels, Friedrich 16, 18, 20, 24
Ervi, Aarne 80, 81
Fainsilber, Adrien 228, 234
Gabriūnas, Vytautas 68
Galaunė, Paulius 172
Galkus, Juozas 185
Gerchuk, Iurii 54
Giedion, Sigfried 140
Girčys, Narimantas 241
Girėnas, Stasys 22, 23
Griškevičius, Petras 90
Gustaitis, Antanas 24
Jablonskienė, Lolita 8
Jaloveckas, Romanas 68
Januta, Dana 8
Jasiūnas, Edmundas 24
Jokūbonis, Gediminas 20
Josic, Alexis 120, 222
Karalius, Gediminas 162, 166
Kasperavičienė, Birutė 142
Katilius, Sigitas 5
Khrushchev, Nikita 34, 46, 54, 60, 66, 84, 92, 134, 136, 188, 218
Kleinotas, Algimantas 26, 167
Koestler, Arthur 26
Kovalskis (Kova), Jonas 64, 138
Krūminis, Bronius 142
Kurg, Andres 58
Landsbergis-Žemkalnis, Vytautas 67, 138
Laužikas, Jonas 22
Le Corbusier 78, 222

- Lenin, Vladimir** 16, 17, 20, 26, 30, 78, 86, 164, 167
Liubeckis, Šmuelis 142
Lukšienė, Meilė 22
Maciuika, Benedict 8, 12, 18, 34
Maciuika, Grazina 8, 18
Maciuika, John V. 8, 12, 14, 17, 18, 20, 23, 28, 32, 36, 48, 52, 92, 100, 102, 130, 166, 171, 174, 178, 185, 195, 212, 216, 231, 238, 247
Mačiuika, Antanas 24
Mačiuika, Jonas V. look **Maciuika, John V.**
Mačiuika, Vytautas 12, 14, 18, 20, 22, 23, 24, 36, 48, 100, 102, 108, 112, 130, 132, 138, 168, 172, 174, 178, 212, 216, 230, 234
Mačiukienė, Marytė 8
Mačiulis, Algimantas 54, 66, 94
Makariūnas, Jaunutis 136, 138
Marx, Karl 16, 18, 20, 24
Mazūras, Česlovas 148, 150, 236
Mikėnas, Juozas 230
Mikučianis, Vladislavas 66, 68
Miłosz, Czesław 26, 224
Nasvytienė-Lukoševičiūtė, Elena 64
Nasvytis, Algimantas 1, 14, 22, 23, 24, 30, 36, 42, 44, 46, 48, 54, 59, 60, 62, 64, 66, 70, 72, 78, 80, 84, 88, 90, 94, 95, 98–124, 126, 136, 138, 140, 142, 146, 164, 168, 208, 218, 228, 230
Nasvytis, Kazimieras 64
Nasvytis, Vytautas 14, 22, 23, 24, 30, 36, 42, 46, 48, 54, 59, 64, 66, 70, 72, 80, 84, 88, 90, 94, 95, 102, 136, 138, 140, 142, 146, 164, 168, 208, 218, 228, 230
Nezhny, Aleksandr 46, 48
Niemeyer, Oscar 140
Nord, Romano del 40, 100
Osterman, Natan 196
Parčiaskas, Vytautas 5
Paslaitis, Arūnas 160
Pempė, Kęstutis 241
Pietaris, Vincas 62
Posokhin, Michail 196
Ramunis, Gytis 241
Ramunis, Simonas 64, 70, 138
Rippa, Giovanni 218
Ryzhkov, Nikolaj 240, 242
Rubavičius, Vytautas 56
Shchusev, Alexei 17
Shervud, Vladimir 17
Sniečkus, Antanas 22, 38
Staškus, Vytautas 221
Strimaitis, Ciprijonas 221
Šeibokas, Justinas 54, 60, 68, 84, 88, 94, 146
Šiaulytė, Viktorija 58
Šilbajoris, Rimvydas 26
Šileika, Vincentas 26, 167
Taurus, Antanas 64
Valaitis, Teodoras Kazimieras 162, 167
Valiuškis, Gediminas 26, 68, 167
Varnelis, Kazys 8
Vaškevičius, Juozas 44
Venclova, Antanas 38
Venclova, Tomas 8, 26
Vielius, Vytautas 221, 230, 231
Weizman, Ines 56
Woods, Shadrach 120, 222
Zubrus, Vaclovas 142

Asmenvardžių rodyklė

- Aalto, Alvar** 73, 79, 205, 227
Ackermann, Felix 55, 57
Adamkai, Valdas ir Alma 9
Alsayyad, Nezar 9, 101
Bagdonavičius, Gerardas 63
Balčiūnas, Vytautas 27, 143, 167
Balėnienė, Genovaitė 5
Baranauskai, Virginis ir Birutė 9
Baravykas, Gediminas 5, 15, 19, 31, 55, 89, 214–249
Barucki, Tadeusz 225
Batalin, Jurij 243
Brazauskas, Algirdas 243
Brazdžionis, Paulius 9
Brėdikis, Vytautas 1, 9, 15, 27, 31, 55, 63, 65, 73, 83, 85, 87, 89, 95, 107, 119, 137, 139, 143, 147, 153, 165, 167, 176–213, 217, 247
Brežnev, Leonid 17
Bučiuūtė, Elena Nijolė 227
Budreika, Eduardas 65
Bulaka, Mečislovas 81
Bukauskas, Gintarė 9
Bulavas, Juozas 19
Candilis, Georges 121, 143, 223
Castillo, Greg 9
Chruščiov, Nikita 35, 47, 67, 85, 89, 135, 189, 219
Cibas, Albertas 67
Cieškaitė, Laimutė 212
Cohen, Jean-Louis 27
Cvirka, Petras 39
Čekanauskaitė, Monika 9
Čekanauskas, Vytautas Edmundas 1, 5, 15, 20, 27, 31, 55, 63, 73, 78, 79, 81, 85, 87, 89, 91, 95, 107, 113, 121, 128–175, 181, 183, 191, 193, 195, 197, 201, 219, 223, 249
Čekanauskienė, Teresė 9, 95
Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas 227
Darius, Steponas 23, 25
Drėmaitė, Marija 9, 13, 15, 45, 53, 57, 65, 69, 73
Dubeneckis, Vladimiras 137
Engels, Friedrich 17, 19, 20, 25
Ervi, Aarne 81, 83
Fainsilber, Adrien 229, 233
Gabriūnas, Vytautas 67
Galaunė, Paulius 173
Galaunytė, Aistė 13
Galkus, Juozas 185
Gerčiuk, Jurij 53
Giedion, Sigfried 139
Girčys, Narimantas 241
Girėnas, Stasys 23, 25
Griškevičius, Petras 91
Gustaitis, Antanas 25
Jablonskienė, Lolita 9
Jaloveckas, Romanas 67, 69
Januta, Dana 9
Jasiūnas, Edmundas 25
Jokūbonis, Gediminas 21
Josic, Alexis 121, 223
Karalius, Gediminas 163, 166
Kasperavičienė, Birutė 139
Katilius, Sigitas 5
Kleinotas, Algimantas 27, 167
Koestler, Arthur 27
Kovalskis (Kova), Jonas 65, 137
Krūminis, Bronius 69, 139
Kumpis, Jonas 67
Kurg, Andres 57
Landsbergis-Žemkalnis, Vytautas 78, 137

- Lasavickas, Sigitas** 67
Laužikas, Jonas 19
Le Corbusier 73, 223
Lenin, Vladimir 17, 20, 27, 31, 73, 87, 163, 167
Liubeckis, Šmuelis 139
Lukšienė, Meilė 19
Maciuika, John V. žr. **Mačiuika, Jonas V.**
Mačiuika, Antanas 25
Mačiuika, Benediktas 9, 13, 19, 35
Mačiuika, Jonas V. 9, 13, 17, 20, 23, 37, 53, 171, 185, 213, 239, 247
Mačiuika, Vytautas 13, 15, 19, 21, 23, 25, 37, 49, 103, 107, 131, 137, 173, 213, 229, 235
Mačiuikienė, Gražina 9, 19
Mačiuikienė, Marytė 9, 23
Mačiulis, Algimantas 55, 73, 79, 95
Makariūnas, Jaunutis 137, 201
Marx, Karl 17, 19, 21, 25
Mazūras, Česlovas 147, 150, 237
Mikėnas, Juozas 229
Mikučianis, Vladislavas 65, 67
Miłosz, Czesław 27, 225
Nasvytienė-Lukoševičiūtė, Elena 63
Nasvytis, Algimantas 1, 15, 23, 25, 31, 36, 42, 45, 47, 49, 55, 59, 61, 63, 65, 71, 73, 78, 79, 85, 89, 91, 95, 98–123, 137, 139, 147, 165, 201, 209, 219, 229
Nasvytis, Kazimieras 63
Nasvytis, Vytautas 15, 23, 25, 31, 36, 42, 55, 59, 63, 65, 71, 73, 79, 85, 87, 89, 91, 95, 110, 137, 139, 147, 219, 229
Nežnij, Aleksandr 47, 49
Niemeyer, Oscar 139
Nord, Romano del 39, 101
Osterman, Natan 197
Parčiauskas, Vytautas 5
Paslaitis, Arūnas 159
Posochin, Michail 193
Pempė, Kęstutis 241
Pietaris, Vincas 63
Ramunis, Gytis 241
Ramunis, Simonas 65, 71, 137
Rasteika, Anatolijus 67
Rippa, Giovanni 219
Ryžkov, Nikolaj 243, 245
Rubavičius, Vytautas 57
Simonavičius, Žibartas 67
Sniečkus, Antanas 19, 39
Speer, Albert 137
Staškus, Vytautas 221
Strimaitis, Ciprijonas 221
Ščiusev, Aleksėj 17
Šeibokas, Justinas 55, 61, 67, 85, 87, 95, 147
Šervud, Vladimir 17
Šiaulytė, Viktorija 57
Šilbajoris, Rimvydas 27
Šileika, Vincentas 27, 167
Tauras, Antanas 65
Umbrasas, Algimantas 67
Vagnorius, Gediminas 155
Valaitis, Teodoras Kazimieras 163, 167
Valiuškis, Gediminas 27, 67, 167
Varnelis, Kazys 9
Vaškevičius, Juozas 45
Venclova, Antanas 39
Venclova, Tomas 9, 27
Vielius, Vytautas 221, 229, 231
Weizman, Ines 57
Woods, Shadrach 121, 223
Zubrus, Vaclovas 139

Lithuanian Architects Assess the Soviet Era:

The 1992 Oral History Tapes

Lietuvos architektai pasakoja apie sovietmetį:

1992 m. įrašai

PRINT RUN | TIRAŽAS
500

PUBLISHED BY | IŠLEIDO
Leidykla LAPAS

info@leidyklalapas.lt
www.leidyklalapas.lt